

IZJAVA DESIMIRA KAŽIĆA,
zemljoradnika, rođenog
20. VIII 1922. u Kažićima
sres. Studenički,

učesnika u proboju logora

Krvavi 12. XII 1941.

Gradio Nožica Brucko,
spoljni saradnik Narod-
nog muzeja. Niš i
Kjetid Vlastimir, steno-
daktileograf

IZJAVA D E S I M I R A K A Ž I Ć A

Uhapšen sam kod kuće 19. XII 1941. godine od strane
četnika MAŠANA DJUROVIĆA. U zatvoru u Raškoj sa sobom
je MILANOVIĆ, a tukao policajac i drugi.

U drugom transportu sam sproveden sa Niš sa ruđa-
rima: STEVANOM BEĐIĆEM, NIKOLOM MILIČIĆEM, ILEJOM ZASORČEM,
RAJOM BIROČEM, BOLINOM i drugima.

21. XII 1941. godine sprovedeni smo kamionom do
Tretenika, gde smo prenoćili u školi, dokle je išao sa nama i
MAŠAN. Tu nas je predao ERŠMANU KANIKOVIĆU - a on se vratio
natrag. Šeš je padao. Hladnoća je bila velika. Sa sobom
vede smo bili, vezani.

21. XII 1941. godine. Sprovedeni, krenuli smo vo-
zom preko Stalaca sa Niš. U vozu nas je naredio vođa postrojbe,
govorilo se da su to rođari iz Ibarskih rudnika. Stražari su
pazili da nam ko šta ne bi dao ili kazao. Pred četničkim štabom
dočekao nas je major MIKIĆ i još neki četnički vođe. Odatle
smo odvedeni u njihov logor kod Čale Kule, koji je bio u bara-
kama vojnosanitetske podoficirske škole.

U logoru sam našao mnoge drugova ranije sprovede-
ne, kao: LAZU BEĐIĆA, MILOŠA RAPAJIĆA, RADA ŠKOKIĆA, MILOŠA
LAMIŠA, MILOŠA LUCIĆA, AČU MIKELIĆA I BRANU JOROVIĆA - učite-
lja, DUŠKA TOMOVIĆA i druge. Soba u kojoj je logor smešten,
slična je konjušnici. Potporni stubovi sa dve strane, sredinom
isa njih slaba, što je služilo za ležanje, dok je samo sredinom
bilo slabodno za kretanje. Proscrti mali, visoki. Židovi šepali

od ... što je činilo da je bilo vrlo hladno. Flekna peć
 Izjava DESIMIRA KAŽIĆA, O. radio Nožica Branko,
 zemljoravnika, rođenog spoljni saradnik Narod-
 20.VIII 1922. u Kažićima nog muzeja, Niš i
 srez Studenički, Krtić Vlastimir, steno-
 učehika u probou logora daktilograf
 Krveni Krt, 12.II 1942.g.

9. I 1942. godine. Vođeni smo na kupanje i pranje
 u Higijanski savod.

12. I 1942. godine. Sprevedeni smo pod jakim stra-
 Uhapšen sam kod kuće 19. XII 1941. godine od stra-
 ne četnika MAŠANA DJUROVIĆA. U zatvoru u Raškoj saslušavao me
 je MILANOVIĆ, a tukao policajac i drugi.

U drugom transportu sam sproveden za Niš sa ruda-
 rima: STEVANOM DEDIĆEM, NIKOLOM MILETIĆEM, ILIJOM ZAGORCEM,
 RADOM BJORCEM, DOLINAROM i drugima. celo telo, jer mi je
 među nama bilo i polugolih.

21. XII 1941. godine sprovedeni smo kamionom do
 Trstenika, gde smo prenoćili u školi, dokle je išao sa nama i
 MAŠAN. Tu nas je predao KRSMANU MARINKOVIĆU - a on se vrati
 natrag. Sneg je padao. Hladnoća je bila velika. Bež hrane i
 vode smo bili, vezani. bilo nikakvog namštaja, pa ni slane za
 nas.

21. XII 1941. godine. Sprovedeni, krenuli smo vo-
 zom preko Stalaca za Niš. U vozu nas je narod mnogo posmatrao,
 govorilo se da su to rudaru iz Ibarskih rudnika. Stražari su
 pazili da nam ko šta ne bi dao ili kazao. Pred četničkim štabom
 dočekao nas je major MIKIĆ i još neke četničke vojvode. Odatle
 smo odvedeni u njihov logor kod Čele Kule, koji je bio u bara-
 kama vojnosanitetske podoficirske škole.

U logoru sam našao mnoge drugove ranije sprovede-
 ne, kao: LAZU DEDIĆA, MILOŠA RAPAJIĆA, RADA ŠKONDRIĆA, MILOŠA
 LABUSA, MILOŠA LUČIĆA, ACU NIKOLIĆA I BRANU JOKOVIĆA - učite-
 lja, DUŠKA TOMOVIĆA i druge. Soba u kojoj je logor smešten,
 slična je konjušnici. Potporni stubovi sa dve strane, sredinom
 Iza njih slaba, što je služila za ležanje, dok je samo sredinom
 bilo slobodno za kretanje. Prozori mali, visoki. Zidovi

od ~~drveća~~ ^{drveća}, što je činilo da je bilo vrlo hladno. Plehana peć se ložila neredovno - te smo mnogo drhtali od zime.

7. I 1942. godine. U logoru je dolazio šef Gestapoa i šef specijalne policije - Živanović, kada su mnogo koječega preteći govorili, što nam je davalo znak da ćemo rđavo proći.

9. I 1942. godine. Vođjeni smo na kupanje i pranje u Higijenski zavod.

12. I 1942. godine. Sprovedeni smo pod jakom stražom gradske policije u nemački logor na Crvenom Krstu. Posle okivanja komandir logora nam je rekao da idemo za taoce i da nam se neće ništa desiti odnosno ako se ništa ne desi Nemcima u okolini - i na kraju nas je opomenuo da ne pokušavamo da bežimo, jer će nas streljati. Hladnoća je bila velika. Obuća je istrajala, nama su ledene noge a i celo telo, jer ~~na~~ je ~~bi~~ među nama bilo i polugolih.

15. II 1942. godine. Posle večernje šetnje videli smo da je str. Kad smo ušli u logorski krug izgledali smo slobodno, što je razljutilo komandanta, te je neke tukao čime stigne, govoreći: ovde ćete se naučiti redu. Zatvoren sam u sobu broj 14 - u kojoj nije bilo nikakvog nameštaja, pa ni slame za nas.

17. II 1942. godine. Pošto je pripremanost ~~na~~ Iste večeri oko pola noći izvodili su nas potpuno gole i tukli do besvesti. Pošto su bili umorni tukući one iz sobe broj 12. to komandant dovede podoficira, te se smeniše, što je činilo da smo brzo padali u nesvest od batina.

Ne sećam se koliko sam posle batina, potpuno go sa pantalonama, ispod kolena, ležao na zaledjenom snegu. Kada su nas uneli, slagali su nas na čistom mokrom betonu.

22. i 23. I 1942. godine. Prebačeni smo u sobu broj 12 gde je smenjen stari sobni starešina - i postao je to BRANKO BJEGOVIĆ.

1. II 1942. godine. Došao je četvrti transport iz Raške, -sastavljen od partizana i četnika pod vođstvom VULA

- 3 -

VUKAŠINOVIĆA, fotografa iz Kraljeva. Isto večer su tučeni zbog revolverskih metaka - koje su ispustili, a nisu rekli ko je to učinio.

Na prijavu bекство viknu: "Izdati smo, napredi!" i uhvati jednog nepoznatog strahom. Sa pripremanja plana za бекство upoznat je i VULOVIĆ kao i mnogi drugovi. Po tome planu bilo je predviđeno ko da napadne na mitraljez, na komandanta, stražare, da otvore vrata soba i kapije, ko da vodi zarobljenike i Nemce i bolesnike. U sobi je bilo i kriminalaca - kojima je bio vodja ACA TOMIĆ, bivši sobni starešina. Po tom planu napad je bio zakazan za 10. II 1942. godine.

9. II 1942. godine. Izvedeni smo na kupanje, pare nje odela, promenu slame, te smo čekali goli napolju, dok se čekao red na kupanje i parenje odela. Za to vreme došao je šef Gestapoa, pa je posle postrojavanja prozvao oko 80 ljudi i naredio da se od tada posebno postrojavaju. Nemci su izgleda bili obavešteni o pripremanju za бекство. Lepred sobe broj 12. Pri preskakanju čuo sam glas ŽIKI MARKOVIĆA da zapoznaše. Isto sam primetio da 10. II 1942. godine. Posle večernje šetnje videli smo da je straža pojačana i da je komandant sa otkačenom mašinkom išao oko stroja. Radi toga nije dat znak za napad. Uveče se već načulo da se batinalo i da se kopaju rake. Neke su vodili na saslušanje, a neke na batinanje.

11. II 1942. godine. Pošto je pripravnost Nemaca omela бекство, rešilo se po svaku cenu da se izvrši danas, ali kada smo izašli na zbornu mesto videli smo još veću pripravnost, pa i samog šefa Gestapoa i njegovog pomoćnika da su nakostrešeni. Tako se бекство ne izvrši ni ovog puta. Uveče su izvodili neke radi batinanja.

12. II 1942. godine. Oko ručka smo obavešteni da su rake iskopane, da se ide ujutru u 4 sata kamionima. To je uticalo da se ponovo rešimo da pokušamo sa akcijom бекства. Uveče smo očekivali puštanje u šetnju. Ali puštanja nije bilo u obično vreme, pa smo zaključili da se za бекство zaa. Nešto kasnije smo ipak pušteni. Izašli smo radosni u šetnju.

Pred povratak na zbornu mesto, neki su primetili da ACA "KOCKAR" ode da javi pripremanje naše za бекство.

- 4 -

U tom momentu sam se nalazio u blizini sobe broj 12, gotovo uz samog BRANKA BJEGOVIĆA- koji kada ču da je ACA otišao da prijavi bekstvo viknu: "Izdati smo, napred!" i uhvati jednog nemačkog stražara i prosto ga zakla zubima, dok smo mi napali na drugog. Oteli smo pušku na kojoj je bio nož i izbodismo ga.

Dok smo se mi tako gušili sa dva stražara, neki drugovi su već pravili prolaz preko žičane ograde, što je primetio stražar od klozeta, pa je otvorio na njih vatru, čime je alarmirao ostalu stražu - koja je kao i komandant uzimala zaklon i pucala. Komandant je pucao sa međjuspratnog prozora - odakle je dejstvovao na celu žičanu ogradu. Pošto smo ova dva stražara likvidirali - prebacim pušku preko ograde koju sam odneo u odred. Neko od drugova, koža se ne sećam, sa drugom puškom likvidirao je puškomitraljesca koji je dejstvovao ispred zgrade. Preskočio sam žicu - na prelazu ispred sobe broj 12. Pri preskakanju čuo sam glas ŽIKE MARKOVIĆA da zapomaže. Istom sam primetio da neki logoraši legoše pored zida da bi se zaklonili od pušćane vatre.

Kad sam se našao iza žica - pošao sam ka Gradskom polju na kome sam video mnoge drugove da rastureni idu u pravcu brda. Uskoro su počele fabričke sirene da zavijaju, a i svetleće rakete da padaju. *

Na brdu sam našao VITU MEDAREVIĆA, VLADU STOLOVIĆA i dva Ciganina i dvojicu iz Čuprije, od kojih se jedan docnije zaklao. Otišli smo u selo Cerje, gde su nas seljaci lepo primili, a sutradan smo otišli u Ozrenski odred. Iz Ozrenskog odreda sa ostalim drugovima rudarske čete prešao u Jastrebački odred.

DESIMIR KAŽIĆ